

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ВА
СПОРТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИ
ЎЗБЕКИСТОН ДАВЛАТ КОНСЕРВАТОРИЯСИ**

ХХДФ Мусиқий педагогика кафедраси

Реферат

Мавзу: «Жадитлар мактаби»

*Бажарди: Алиева Э.
Текширди: Д.Й. Соипова*

Тошкент-2009

M. Behbudiy, Munavvar Qori, A. Avloniy

XIX asr ohiri – XX asr boshlarida Turkiston ijtimoiy-siyosiy hayotida jadidchilik harakati keng kuloch yoyib rivojlandi. «Jadid» so'zi arabcha bo'lib, yangi usul degan ma'noni anglatadi. Ammo jadidchilar harakati fakat madaniy-ma'rifiy harakat, ya'ni eski maktablarning kiyin o'kitish tizimiga nisbatan yangi usuliga asoslangan yangi metod asosidagi o'kitishga o'tishdangina iborat emasdi. U ayni chog'da keng, chukur mazmundagi ma'naviy-ma'rifiy milliy tarakkiyot va milliy istiklol muammolarini ham o'z ichiga olgan edi. Bu harakatning yuzaga kelishida O'rta Osiyoning o'zidagi demokratik harakatdan tashkari O'rta va Yakin Sharq mamlakatlarida keng kuloch yoyib rivojlangan falsafiy-diniy okimlar va Turkiyadagi «Ittihad va Tarakkiy», «Yosh turklar» harakatining ta'siri ham katta bo'ldi.

Turkistonda o'rnatilgan mustamlakachilik XIX asr ohiri – XX asr boshlarida kuchayib, chorizm mahalliy aholini iqtisodiy jihatdan talash, ezish bilan birga ularni jaholatda, savodsizlikda tutib turli, ma'naviy kashshoklantirishga intildi. Mustamlakachilar shu maqsadda o'lkaga chinovniklar, harbiy, bankirlar, savdo-sanoatchilar, muhandis-tehniklar, ruxoniylar, ilmiy kuchlar, ishchilar, mujiklardan iborat malaylarini safarbar etgan edilar. Birok ular kanday urinmasin mahalliy aholining ozodlik uchun intilishini so'ndirolmadi. Tarihiy vaziyat millat ravnakini o'ylovchi ziyolilar mahalliy burjuaziya vakillari ulamolar orasidan xalqni

uyg'otish, milliy ongini oshirish, birlashtirish uchun kurashuvchi kuchlarni tayyorlab yetishtirdi.

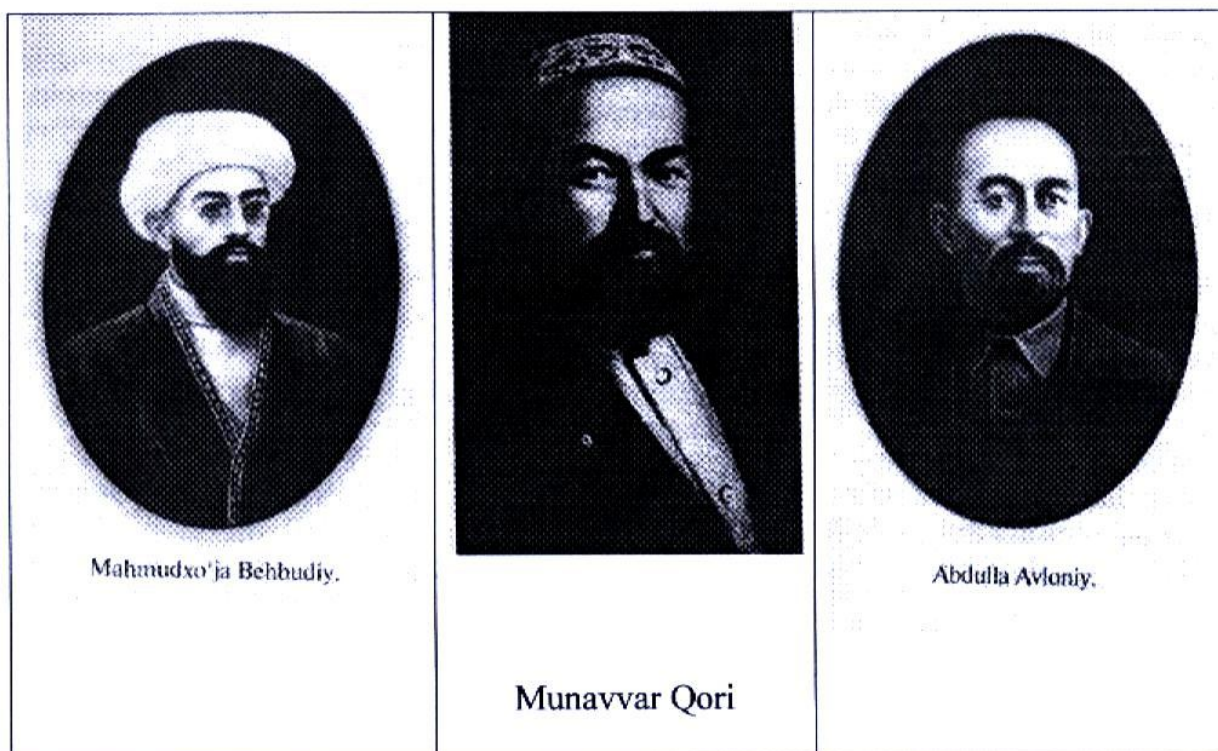
Sharq bilan G'arbni takoslab, musulmonlar va turkiylar dunyosi, hususan Rossiya tassarrufidagi musulmonlarning jaxon tarakkiyotidan uzilib kolayotganini krim-tatar farzandi Ismoil Gaspirali (1851-1914) birinchi bo'lib angladi. U turkiy xalqlardagi jaholatni yo'k qilish, ma'naviyat-ma'rifat orkali tarakkiy topgan mamlakatlar darajasiga ko'trish harakatini boshlab berdi. U maorifni isloh qilish, maktablarda dunyoviy fanlarni o'kitish masalalarini ko'tardi. Gaspirali 1884 yilda Krimdagi Bokchasaroyda birinchi jadid maktabiga asos soldi. U tashkil kilgan maktab o'kuvchilari uchun o'kuv dasturi tuzdi va darsliklar yozdi. 40 kun ichida 12 ta o'kuvchining savodini chikarib, tezda shuhrat kozondi. «Tarjimon» gazetasini chikarib, o'z g'oyalarini tarkata boshladi. 1888 yilda «Rahbari muallimin yoki muallimlarga yo'ldosh» kitobini nashr etib, jadid maktablarining kurulishi, dars o'tish mazmuni, jihozlanishi, sinov va imtixonlar olish usullarini ko'rsatdi.

Ismoil Gaspirali g'oyalari Turkiston, Buhoro amirligi va Hiva xonligiga ham kirib keldi. U 1893 yilda O'rta Osiyoga kelib, ilg'or ziyolilar bilan uchrashdi. Buhoro amiri huzurida bo'lib, bitta jadid maktabi ochishga rozilik oldi. Ana shundan keyin Turkiston ziyolilari jadidlar g'oyasini ko'llab maorifni isloh qilish, «usuli jadid» maktablarini ochishga kirishdilar.

1898 yilda Qo'qonda Salohiddin domla, 1899 yilda Andijonda Shamsiddin domla va Toshkentda Mannon kori jadid maktablariga asos soldilar. 1903 yilda

Turkistonda 102 ta boshlang'ich va 2 ta o'rta jadid maktablari faoliyat ko'rsatdi. O'rta Osiyoda jadidchilik harakatining yirik vakillari: Munavvar kori Abdurashidxonov, Mahmudho'ja Behbudiy, Abdulla Avloniy, Abdulhamid Cho'lpon, Ubaydullaho'ja Asadullaho'jayev, Abdurauf Fitrat, Sadriddin Ayniy, Usmonho'ja Po'latho'jayev, Fayzulla Ho'jayev, Ahmadjon Mahdum, Abdulvohid Rafiy va boshkalar edi.

Talabalarga Turkiston tarihi, turkiylar tarihini o'rganishga alohida e'tibor berildiki, bu ularning milliy ongini uyg'otishga, jamiyatni etnik jihatdan birlashtirishga hizmat qilardi. M.Behbudiyning «o'z urug'ining otini bilmagan, yetti otasini tanimagan kul-mankurtdir» degan so'zlari talabalarni milliy o'zligini anglashga chaqirar edi. Munavvar Qorining «Adibi avval», «Adibi soniy», M.Behbudiyning «Kitobatul atfol», «Bolalar maktubi», «Muhtasari tarihi islom», «o'g'g'rofiya», A.Avloniyning «Adabiyot», «Birinchi muallim», «Turkiy guliston», «Maktab gulistoni» kabi darsliklari milliy maktab va milliy tarbiyani yukori saviyaga ko'tarishga hizmat qildi.

Jadid maktablarida har tomonlama bilimli, ma'naviy yetuk, o'z xalqining tarixini va dunyo ishlarini yahshi o'zlashtirgan kadrlar tayyorlab chiqildi.

Jadidlar yoshlarni chet ellarga o'kishga yuborish tashabbusi bilan chikdilar. Boy tabakalarning ilg'or vakillari bu tashabbusni ma'kullab, tegishli mablag' bilan ko'maklashdilar. Ko'pgina umidli yoshlar Germaniya, Misr, Turkiya va Rossiyaning markaziy shaharlariga o'kishga yuborildi. 1910 yilda Buhoroda muddaris Hoji Rafiy va boshkalar «Bolalar tarbiyasi» hayriya jamiyatini tashkil etib, 1911 yilda 15 ta, 1912 yilda 30 ta talabani Turkiyaga o'kishga jo'natdi. 1909 yilda Munavvar Kori tuzgan «Jamiyati hayriya» ham miskin va ojiz talabalarga yordam berar, yoshlarni chet elga o'kishga yuborishga yordamlashardi.

Jadidlar Turkistonda milliy matbuotga asos soldilar. Ularning sa'y-harakatlari natijasida Turkistonda turli davrlarda: «Hurshid» («Kuyosh») (1906),

«Osiyo», «Turon», «Sadoi Turkiston», «Turk eli», «Najot», «Kengash», «Ulug Turkiston», «Sho'roi Islom», «Oyna», «Hurriyat», «Buhoroi Sharif», «Sadoi Farg'ona», «Tirik so'z», «Yurt», «Farg'ona nidosi», «Farg'ona sahifasi», «Samarqand» kabi gazeta va jurnallar nashr etildi.

M.Behbudiy 1913 yilda «Samarqand» gazetasi va «Oyna» jurnalini chikara boshladi. U «Nashriyoti Behbudiya» hususiy nashriyotini, uning huzurida «Kutubxonai Behbudiya»ni tashkil etdi. Gazeta va jurnalda millat va ona yurt dardi, xalqni ma'rifatli qilish, erkinligini ta'minlash masalalariga bagishlangan dolzarb makolalar chop etildi. Ular chor Rossiyasi tasarrufidagi turkiy xalqlarga, Eron, Afg'oniston, Hindiston, Turkiyagacha yetib borardi.

Tarakkiyparvar o'zbek ziyolilarining yetakchisi Asaddulla o'g'li Ubaydullaho'ja 1913 yilda «Tarakkiyparvar» nomli ziyolilarning firkasini tuzadi va 1914 yilda firkaning «Sadoi Turkiston», «Sadoi Fargona» gazetolari chikariladi. Bu gazetalar sahifalarida e'lon kilingan makolalar xalqni mustabid tuzumga qarshi ko'zg'atishga hizmat qiladi.

Jadidlar milliy teatrga ham asos soldilar. Munavvar Kori rahnamoligida 1913 yilda musulmon drama san'ati havaskorlari jamiyati – «Turon» truppasi tuzildi. 1914 yil 27 fevralda Toshkentda «Kolizey» teatri binosida o'zbek milliy teatrining birinchi rasmiy ochilishi marosimi bo'ldi. Munavvar Qori o'zbek milliy teatrining birinchi pardasini ochar ekan shunday degan edi. «Turkiston tilida hanuz bir teatr o'ynalmaganligi barchangizga ma'lumdir... Teatrning asl ma'nosi «ibratxona» yoki «ulug'lar maktabi» degan so'zdir. Teatr sahnasi har tarafi

oynaband kilingan bir uyga o'hshaydirki, unga har kishi kirsam o'zining husn va kabihi, ayb va nuksonini ko'rib ibrat olur». O'sha kuni sahnada M.Behbudiyning «Padarkush» pyesasi namoyish etildi. Unda islom dinining Turkistondagi buzilishlari tasvirlanib, tomoshabin e'tiborini najot yo'li – maorif, maorifni esa «poklangan din» bera oladi, degan g'oyaga karatadi. «To'y», «Zaharli hayot», «Juvonmarg», «Bahtsiz kuyov» kabi pyesalarda hotin-kizlarning hukuksizligi, ko'photinlilik, majburiy nikoh okibatlari kabi muammolar ochib tashlanadi. Milliy teatr san'ati odamlarga millatda mavjud bo'lgan kusurlar va ijobiy tomonlarni tushuntiruvchi oyna bo'lib xizmat qildi. Jadidlar matbuoti va teatrida mutassib ruxoniylarning poraho'rlixi, ahloksizligi ham kattik tankid ostiga olindi. Abdurauf Fitrat «Munozara» nomli asarida Buhoro ulamolarining nodonligi va poraho'rliгинi ochib tashladi. «Hind sayyohining sarguzashtlari» asarida esa Buhoro, Qarshi va boshka shaharlardagi iqtisodiy tanazzulga ayrim ruxoniylarning o'z mavkeyini suistemol qilganliklarini asosiy sabab qilib ko'rsatadi.

Abdurauf Fitrat.

Abdulla Qodiriy.

Cho'lpon.

Jadid jurnalistlari va dramaturglari nashavandlik, kashandalik, zinagarlik, fohishalik kabi illatlarni koralashdi.

Jadidlar guruhiy, ijtimoiy va hududiy birlik to'g'risidagi masalalarni ko'tarib, xalqni milliy va diniy birlikka, jipslashishga, hududiy birlikka chaqirdi, ijtimoiy ongni XX asr darajasiga ko'tarishga intildilar.

Buhoro amirligi va Hiva xonligida jadidchilik harakati o'ziga hos vaziyatda kechdi. Negaki, ularda mustabid monarhiya tuzumi hukm surardi. Buhoro va Hiva jadidlari siyosiy islohotlar orkali konstitutsion monarhiya tuzumini karor toptirish, hukmdorlar va amaldorlarning hukuk va imtiyozlarini cheklash, xalq vakilligi tizimini yaratish kabi talablarni ilgari surdilar.

Buhoro jadidlari namoyondalari S.Ayniy, A.Fitrat, F.Ho'jayev, Hiva jadidlaridan Polvonniyoz Hoji Yusupov, Boboxon Salimov va boshkalar bu borada izchil ish olib bordilar. Shu tarika «Yosh buhoroliklar» va «Yosh hivaliklar» tashkilotlari shakllanib, ular ma'rifatchilik faoliyatidan siyosiy kurash tomon ilgarilab bordilar.

Jadidlarga, bir tomondan, mutassib ruxoniylar, ikkinchi tomondan, mustamlakachi ma'murlar qarshilik ko'rsatdilar. Mutaassib ruxoniylar jadidlar ko'targan barcha yangiliklarga qarshi chikdilar. Ular jadidlarni padarkushlar, maktablari hakida esa «bu hil maktabda o'kuvchi – talabalar birinchi yili gazeta o'kiy boshlaydi, ikkinchi yili ozodlikni talab qilishadi, uchinchi yili esa janobi oliylarini tahtdan ag'darib turmaga tikib ko'yishadi» der edilar. Mutaassiblar

tarihni tasvirlash, o'kitishni, be'manilik, dahriylik, deb hisoblashdi. M.Behbudiy ularni fosh kilar ekan, Kur'oni Karim ham, Muhammad payg'ambarning hadislar ham tarihgah dahldor ekanligini, Kur'oni Karimning chorak qismi tarihiy ma'lumotlardan iboratligini ko'rsatdi.

Mustamlakachi ma'murlar, shuningdek, Buhoro amiri va Hiva xoni jadidlar harakatini jilovlash choralari ko'rdilar. Ular ustidan nazorat o'rnatar, gazeta va jurnallarni man etib, nashriyotlarini buzib tashlar, kitob do'konlari, kiroatxonalarini yopib ko'yar edi.

Jadidlardan o'ng kanot ajralib chikib reaksion lageriga ko'shildi. Kadimchilar deb atalgan bu guruh Rossiyaning obro'si bizning obro'miz, hudodan ko'rk, podshohni hurmat kil, podshohlarning amri fukarolar uchun vojibdir, deb chikdilar. Ular islohotlarga qarshi chikib, kadimgi tartibni himoya qildilar. Jadidlar tobora olg'a yurdilar. Mustamlakachilarning jadidlarga nisbatan ko'llagan zo'ravonlik choralari, ularni ma'naviy-ma'rifiy islohotdan siyosiy qarshilik ko'rsatish darajasiga olib keldi. Shu orada dastlabki siyosiy uyushma va firkalar vujudga keldi.

XIX asr ohiri – XX asr boshida Turkistonda vujudga kelgan jadidchilik madaniy-ma'rifiy, milliy, ijtimoiy-siyosiy harakat edi. U o'sib mustamlakachilarga qarshi ko'tarilgan milliy-ozodlik harakatining mafkurasiga aylandi.

1914-1916 yillarda chor ma'murlarining jaxon urushi baxonasida milliy mustamlakachilik zulmi va istibdodini ko'paytirganliklari munosabati bilan Turkiston xalqlari kurashga yanada faolrok kirishdilar. 1914 yilning kuzida

Sulyukta, ko'mir koni ishchilari, Yettisuv temir yo'li hodimlari va Andijon pahta zavodi ishchilari, 1916 yilda Toshkent va Kizil Arvot temir yo'l parovoz ta'mirlash korxonalari ishchilarining ish tashlash harakatlari Turkistonda kuchli ommaviy larzalar yaqinlashib kelayotganligidan darak berardi.

Buning ustiga urushda holdan toydirilayotgan Rossiya o'n minglab o'z askarlarini yo'kotmokda edi. Ana shu og'ir vaziyatda talvasaga tushayotgan chorizm Oliy Bosh qo'mondonligi shtabi harbiy vazirlikdan «armiya ehtiyojlari uchun salmokli mikdorda kuch ajratish»ni so'rab qoldi. Bu kuchni harbiy vazirlik mustamlakalardan to'plashga umid bog'ladi. Natijada Rossiya imperatori Nikolay II 1916 yil 25 iyunda Turkiston, Sibir va Kavkazdagi 19 yoshdan 43 yoshgacha bo'lgan erkaklarni front orkasidagi hizmatlar uchun safarbar qilish to'g'risida farmon chikardi.

Turkiston general-gubernatorliga zudlik bilan topshirikni amalga oshirish buyurilib, Sirdaryo viloyati zimmasiga 87 ming, Samarqandga 38 ming, Farg'onaga 50 ming kishi yuborish majburiyati yuklandi. O'lkada safarbar kilinadiganlarning ro'yhati tuzila boshlandi. Xalq bu tadbirni mardikorlikka olish deb nomladi.

Bu habar tezlikda o'lkaga tarkaldi va uning asosiy yuki mehnatkashlar tabakasiga tushdi. Mardikorlikka olish ro'yhatlarini tuzish volost boshqaruvlari, oqsoqollar va ellikboshilarga yuklatilgandi. Bular o'z manfaatlari yo'lida foydalanib, ro'yhatga asosan kambag'al, himoyasiz kishilar farzandlarini kiritdilar. Mahalliy boylar katta poralar evaziga boylar va amaldorlar bolalarini

mardikorlikdan qoldirib, hatto ularning o'rniga yollash usulini ko'lladilar. Bunday nohaklik, adolatsizlik va firibgarlik busiz ham biri ikki bo'lmay, nochor hayot kechirayotgan xalq ommasining sabr kosasini to'ldirib yubordi, ular bosh ko'tarishga majbur bo'ldi.

1916 yil 4 iyulda Ho'jand shahrida norozilik namoyishi boshlanib ketdi. Unda dehqonlar, mardikorlar, chorakorlar, ayollar, jami 3000 dan ortik kishi katnashib, namoyish «Mardikor bermaymiz!» shiori ostida o'tdi. Polisiya namoyishchilarni bostirishga kirishdi. Namoyishchilar ustiga tosh yog'dirdilar. Harbiy qismdan soldatlar yetib kelib, polisiyachilar bilan birgalikda namoyishni bostirdi, ikki kishi o'ldi va bir kishi yarador kilindi. Ho'jand vokeasi butun o'lkaga tarkaldi. 5 iyulda Samarqand uyezdining Urgut kishlog'ida g'azabga kelgan 2000 kishilik dehqonlar volost boshqaruvining mahkamasi oldida to'plandi. Mahkama hodimlari kaltaklandi. O'sha kuni Samarqand uyezdining Siyob, Mahalla, Ho'ja Ahror va Angar volostlarida ham namoyishlar bo'lib o'tdi.

11 iyulda Toshkentda katta g'alayon boshlanib ketdi. Hunarmandlar, ishchilar, shahar kambag'allari va shahar atrofidagi dehqonlar Beshyog'ochdagi polisiya boshkarmasi tomon yo'l oldilar. Bu yerda katta olomon to'plandi. Namoyishchilar «bolalarimizni bergandan ko'ra o'zimiz o'lkanimiz yahshirok, podsho o'lib ketsin» deya maydonni larzaga keltirdi. Mahalliy aholi faollaridan Yo'lchi Ibrohimov (ko'nchi), G'ulom Kamolov (g'isht teruvchi), ishchi ayol Zuhrabibi Musayeva va boshkalar xalqni podshoh hujjatiga qarshi kat'iy kurash boshlashga da'vat etdilar.

«Ur polisiyachilarni!» degan kichkiriklar bilan boshkarmaga hujum qildilar. Kamal va otishma boshlanganidan bir soat o'tganidan keyin yordamga jazo qo'shini yetib keldi. Kazak qismlar 5 kishini otib o'ldirishdi, 15 kishi yarador bo'ldi. Halok bo'lganlar orasida Zuhraibibi ham bor edi. Qo'zg'olonchilar chekinishdi. Sal keyinroq yana chinakam jang boshlandi. Endi podshoh askarlari chekinishga majbur bo'ldilar, ular boshkarma ichiga kirib olib, barrikada kurib himoyalandi. Polkovnik Saviskiy boshliq jazo otryadi, uning orkasidan kelgan general Galkin kuchlari jangga kirib, qo'zg'olonni bostirishga erishdilar. Toshkent atrofidagi kishloklardagi dehqonlarning g'alayonlari polisiya va qo'shinlar bilan to'knashuvga aylandi. Bunday to'knashuvlar 12 iyulda Yangibozor, To'ytepa kishloklarida, 14 iyulda Troisk, Xonobod va Pekent kishloklarida bo'lib o'tdi.

Noroziliklar Rossiyaning asosiy pahta yetishtiruvchi hududiga aylangan Farg'ona vodiysida tobora kuchaya boshladi. G'alayonlar Qo'qon shahri, Kattako'rg'on, Rishton, Ganjiravon kishloklarida ham bo'lib o'tdi! Noroziliklar Rossiyaning asosiy pahta yetishtiruvchi hududiga aylangan Farg'ona vodiysida tobora kuchaya boshladi. G'alayonlar Qo'qon shahri, Kattako'rg'on, Rishton, Ganjiravon kishloklarida ham bo'lib o'tdi. Ularning barchasi ayovsiz bostirildi.

9 iyul kuni Andijon jome masjidida podshoh farmoni o'qib eshittirdi. Aholi yashin tezligida maydonni to'ldirishdi. Xalq «hozir hamma mingboshilar va amaldorlarning boshini kesib tashlaymiz va mol-mulkini yer bilan yakson kilamiz» deb tahdid solib, safarbarlikni bekor etishni talab qildi. Polisiya va kazaklarga

qarshi hujum boshlandi. Jazolovchilar qo'zg'olonchilarga o't ochib, 3 kishini o'ldirdi va 12 kishini yarador qildi.

Skobelev uyezdida xalq g'alayonlari 10 iyul kuni Marg'ilondagi chikishlar bilan boshlandi. To'plangan kishilar soni 25 ming kishiga yetdi. Kattik to'knashuvda ikki mirshab o'ldirildi, ko'plab oqsoqollar kaltaklandi. Boylarning uylari va ma'muriy binolar vayron kilinib, podsho rasmi yirtilib, oyok ostiga tashlandi. Bu yerga jazo polki yetib kelib, qo'zg'olonchilarga qarshi o't ochib, 63 kishi o'ldirildi, ko'pchilik yarador kilindi.

1916 yildagi qo'zg'olonning eng kuchli nuktasi Jizzah qo'zg'oloni bo'ldi. Jizzah shahri aholisi 13 iyul kuni safarbarlikka chaqirilganlar ro'yhatini talab qilib oqsoqol va mingboshi mahkamasiga to'plandi. Oqsoqolni o'ldirib mingboshi mahkamasini vayron qildilar, ro'yhatni topib olib yondirib tashladilar. Qo'zg'olonni bostirish uchun kelgan jazo otryadi kattik zarbaga uchradi. Qo'zg'olonchilar safi kengaya bordi. 18 iyul kuni Nazirho'ja Esxon boshchiligida yangi shahar tomon yurdilar. Jazo otryadi bilan qo'zg'olonchilar o'rtasida bo'lgan to'knashuvda ikkala tomondan ham kurbonlar bo'ldi. Qo'zg'olonchilar telefon simlarini uzib, neftli baklarni yondirdilar, binolarni vayron qildilar. Lomakino bekatida temir yo'l ko'prigi, rels buzib tashlandi. Obruchevo, Kurapatkino, Rostovsovo bekatlari ham vayron kilindi.

1916 yilgi milliy-ozodlik quzg'oloni qatnashchlari.

General-gubernator Jizzah qo'zg'olonini bostirish uchun polkovnik Ivanov boshchiligida 6 ta to'pi bor 13 rota askar, 300 kishilik kazak otryadi va 3 rota sapyorlarni safarbar qildi. Jazo otryadi qo'zg'olonchilarni shafkatsizlarcha bostirdi. Omon qolgan Jizzah aholisi jazirama cho'lga haydaldi. Jizzah ishi bo'yicha 1000 kishi hibsga olindi. 151 kishi sud kilinib turli muddatlarga kamaldi. Qo'zg'olon bostirilgan bo'lsa ham mustamlakachilar ham kattagina kuchlaridan ajraldi. Shuning uchun ham 1916 yil 13 dekabrda IV Davlat Dumasida so'zga chikkan noib A.F.Kerenskiy «Urush frontlariga yangi bir front – Turkiston fronti ko'shildi», deb sotgandi. Bu frontning yakuni shu bo'o'diki, qo'zg'olon katnashchilaridan 3000 dan ortik kishi sud kilinib, ulardan 347 tasi osib o'ldirishga hukm kilindi. Birok vaziyatni keskinlashtirmaslik maqsadida 51 tasi katl kilinib, qolganlariga o'lim jazosi kamok va surgun bilan almashtirilgandi. Ayrim shahar va

kishlolar butunlay yakson kilindi. Ko'plab uylar yondirildi va mol-mulklar talandi. Kichik yoshdagi bolalarni tiriklayin o'tga tashladilar, hattoki homilador ayollarga ham shafkat qilinmadi. Bu vahshiyliklarni amalga oshirgan generallar Madridov, Kuropatkin va Ivanovlar yetti avlodga yetadigan katta boyliklarni ham o'g'irlab ketdilar. Jumladan, Oktyabr to'ntarishidan so'ng general Madridovning uyidan 17 pud turkman hotinlar takinchoklari, 60 dan ortik turkman gilamlari topilgan.

Turkiya olimi Ibrohim Yorkinning ma'lumotlariga ko'ra, 1916 yildagi qo'zg'olonda 1917 yil boshiga kadar tahminan 1,5 mln kishi katl kilingan. Qo'zg'olon okibatida Turkiston aholisidan 673 ming kishi o'ldirildi. 300 mingdan ziyod kishi horijga chikib ketgan. 1mln kishining mol-mulki musodara kilinib, talon-taroj etilgan. Aholidagi otlarning 50 foizi, sigirlarning 39 foizi, tuyalarning 55 foizi, ko'y-echkilarning 50 foizi o'lgan va musodara kilingan. Hullas, «ok podsho» malaylari Jizzah qo'zg'oloni va o'lka bo'ylab ko'tarilgan qo'zg'olon harakatlari katnashchilaridan vahshiylarcha o'ch olganlar.

Bu harakat jarayonida mustamlakachilar ham katta talofat ko'rdilar. General-gubernator imperatorga yo'llagan mutlako mahfiy ahborotida 97 ta rus askari o'ldirilib, 86 tasi yarador bo'lganini va 76 tasi bedarak yo'qolganini, 7 ta rus amaldori va rus aholisidan 2325 kishi o'ldirilib, 1384 kishi bedarak yo'qolganini yozadi.

Qo'zg'olon o'lkadagi chor Rossiya mustamlakachilik tuzumini tagi bo'sh zaminda ekanligi va uning ustunlari kimirlay boshlananini ham ko'rsatdi.